

פרשת ואתחנן – הרב מיכה הלוי – ראש ישיבת "עטרת נחמיה"

על-פי שיחות הרב צבי יהודה קוק זצ"ל

(שיעור שבועי לנשים במדרשת אביב "לעד חיה" – השיעור נערך ע"י זיוה חן)

ההצטרפות לרשימת תפוצה נא לשלוח מייל ל: avivhatoral@012.net.il

תוכן העניינים:

1. תפילתו של משה - מפעל לדורות.
2. שבח ובקשה.
3. תורה ותפילה.
4. משה נתאוה להיכנס לארץ ישראל.
5. עול מלכות שמיים ועול מצוות.
6. "נחמו נחמו עמי".
7. "כי עין בעין יראו".

1. תפילתו של משה - מפעל לדורות.

"ואתחנן אל ה' בעת ההיא לאמור" (דברים ג', כ"ג). תפילתו של משה רבנו, בה ביקש להיכנס לארץ ישראל, מלמדת אותנו לדורות את עניינה של התפילה בכלל, ואת ענייניו של הקשר המיוחד בין עם ישראל לארצו בפרט. אין זו רק תפילה פרטית של משה אל קונו, אלא "ואתחנן אל ה'... לאמור" - עניינה של תפילה זו היא להיאמר לדורות, להתלמד ולפעול בדורו ובדורות הבאים אחריו.

מדרגתו של האדם עליונה יותר מכל מדרגת חי אחר בעולם. האדם קרוי "מדבר" וזוהי מדרגתו המיוחדת. בספר ויקרא למדנו שלאחר הקמת המשכן (בפרשת שמיני) והשראת השכינה בישראל, עוסקת התורה בפרשת מוציא שם רע. מתוך אותה השראת השכינה בישראל, צריכה הדבקות האלוקית, הקיימת בישראל, לצאת אל הפועל במחשבותיו ובדיבורו של כל אדם מישראל. הדיבור מבטא את מחשבותיו של האדם, בין אם הן מחשבות מרוממות ובין אם לאו, חלילה. האדם מישראל, אשר חי את חיינו בדבקות אלוקית, מוציא את הדבקות הזו אל הפועל בדיבורו. תחינתו של משה רבנו, "ואתחנן אל ה'...", מביעה את דבקו בה', ומייצגת את כל ישראל, נזר האנושות, החיים בדבקות אלוקית.

אמנם תפילתו של משה לא נענתה, ולא זכה משה להיכנס אל הארץ, אך תפילתו פעלה בעולם את פעולתה, והחיתה את הקשר והדבקות בין ישראל לקב"ה. לכן למרות שבקשתו המעשית של משה רבנו לא התממשה, הרי שהתפילה עצמה פעלה את פעולתה בעולם, ולכן נאמר בפסוק "לאמור", דהיינו התפילה היא מפעל לדורות, וראויה היא להיאמר לדורות הבאים.

2. שבח ובקשה.

ממשה רבנו למדנו מהו סדר התפילה. את תפילתו פותח משה במילים (ג', כ"ד): "ה' אלוקים אתה החילות להראות את עבדך את גדלך ואת ידך החזקה אשר מי א-ל בשמים ובארץ אשר יעשה כמעשיך וכגבורותיך". במילים אלו מביע משה שבח לקב"ה, ורק לאחר מכן שוטח משה את בקשתו (ג', כ"ה): "אעברה נא ואראה את הארץ הטובה...". מסדר תפילתו של משה למדו חז"ל שבתחילה יש להביע שבחו של מקום, ורק לאחר מכן ניתן לשטוח את הבקשה. סדר זה לא נקבע רק מטעמי נימוס, שכביכול לא ראוי לפנות מיד בבקשה אל הקב"ה בטרם יספר בשבחו, אלא יש בזה עניין הרבה יותר מהותי.

האדם הישראלי, החי בדבקות אלוקית, מוציא את הדבקות הפנימית הגנוזה בו אל הפועל דרך הדיבור. לכן בתפילה, שכולה דיבור, צריך האדם להוציא אל הפועל את דבקותו בה'. דבקות זו יוצאת אל הפועל דרך סיפור שבחו של מקום בראשית התפילה, שכן סיפור שבחו של מקום הוא התעלות מחשבתית אל הצד האלוקי.

אדם המספר בפיו שבחו של מקום, הוא אדם שגם חי במחשבתו את שבחו של מקום, והוא דבק בקב"ה. מתוך אותה דבקות פונה האדם לשטוח את בקשתו לפני הקב"ה, ומבין שהקב"ה ממלא את משאלותיו משום שהוא דבק בה' ועושה את רצונו. אין אנו עוסקים בנימוסים כלפי שמיא, אלא במפעל של תפילה, בתפילה שפועלת ויוצרת בעולם, ובתור תפילה המהווה מפעל, ראוי סדר הדברים להיות פותח בשבח, ומסיים בבקשה.

3. תורה ותפילה.

הרב צבי יהודה זצ"ל עומד על הקשר המיוחד בין תורה ותפילה. יסוד הדברים נעוץ בשני פסוקים הסמוכים זה לזה בפרשתנו, והמתארים, כל אחד מהם, את עוצמתו של עם ישראל (ד', ז'): "כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו כה' אלוקינו בכל קראנו אליו". פסוק זה עוסק בקרבת אלוקים דרך התפילה. ואילו הפסוק הנוסף, (ד', ח'): "ומי גוי גדול אשר לו חוקים ומשפטים צדיקים ככל התורה הזאת אשר אנוכי נותן לפניכם היום", עוסק בקבלת התורה של עם ישראל.

הקב"ה הבטיח לאברהם אבינו (בראשית י"ב, ב'): "ואעשך לגוי גדול". גדלותו של עם ישראל הוא בקרבת האלוקים שבו. קרבת אלוקים נוצרת דרך התפילה, שהיא הצינור המקשר בין האדם למקום. האדם מסוגל להתרומם בתפילתו אל הקב"ה רק בזכות התורה, בזכות החוקים והמשפטים המדריכים אותו. נתינת התורה משמיים היא הקשר שיצר הקב"ה בין ישראל לבין אלוקי. אנו מוציאים קשר זה אל הפועל דרך התפילה, דרך הבקשה, אך עלינו לדעת שלא ניתן להתרומם מתוכנו אל הקב"ה בתפילה, אם היא איננה מושתתת על תורה. כל עניינה של התפילה היא הוצאה אל הפועל של התורה. לכן נאמר במשלי (כ"ח, ט'): "מסיר אזנו משמוע תורה, גם תפילתו תועבה". התפילה היא המשכת הדבקות האלוקית שבה בחר הקב"ה בעם ישראל ונתן לו את התורה. התפילה רק באה להוציא אל הפועל בכוחותינו, ביצירותינו, את הדבקות האלוקית הבאה אלינו מן השמיים. ללא הבסיס השמימי, ללא תורה מן השמיים, הרי ש"גם תפילתו תועבה", אין משמעות לתפילה כעומדת בפני עצמה, אלא כל משמעותה היא כמבטאת את הקשר שהתחיל משמיא וירד אלינו. התפילה היא ההזדמנות שלנו, המחויבות והזכות שלנו, להוציא אל הפועל את הקשר העליון הזה בכוחותינו, מלמטה כלפי מעלה.

4. משה נתאוה להיכנס לארץ ישראל.

עניינו של ספר "משנה תורה", של התורה המתחדשת בכניסתנו לארץ ישראל, היא הגילוי החי של השראת השכינה בתוכנו. לכן מהותה של התפילה, כמבטאת את הדבקות האלוקית, שייכת ומתאימה כל כך דווקא בספר דברים.

גם תוכן הבקשה של משה, "אעברה נא ואראה", שייך לעניינו של "משנה תורה", לגילוי השכינה בצד המעשי. שואלים חז"ל (מסכת סוטה י"ד, ע"א) מדוע נתאוה משה להיכנס לארץ ישראל? הרי וודאי שאין משה רבנו חומד את פריה וטובה של ארץ ישראל. משה רבנו, ענק הרוח, אשר נבואתו היא באספקלריא מאירה, וודאי אינו תאב לצד הגשמי של הארץ. "אלא כך אמר משה: הרב מצוות נצטוו ישראל ואין מתקיימין אלא בארץ ישראל. אכנס אני לארץ כדי שיתקיימו כולן על ידי" (סוטה י"ד, ע"א). משה רבנו היה זה שריכז את קבלת התורה בשם כל ישראל, והוא זה שנתן להם בפועל את התורה. הכניסה לארץ ישראל מהווה שלב מתקדם יותר בקיום תורה ומצוות, ולא רק ביחס למצוות התלויות בארץ. ארץ ישראל איננה רק תנאי חיצוני לקיום המצוות, אלא היא מהות של חיים, ורק בה ניתן לקיים מצוות בדבקות אלוקית מקסימאלית, לכן נתאוה משה להיכנס לארץ ישראל להיות זה שמרכז גם את קיום המצוות על הצד היותר פנימי ומהותי שבהן, ולא להישאר רק בגדר נותן ומנחיל את התורה והמצוות לעם ישראל. הבקשה להיכנס לארץ ישראל כמוה כתפילה, אשר שתייהן מבטאות את הקשר והדבקות האלוקית הגנוזות בתורה ובמצוות.

5. עול מלכות שמיים ועול מצוות.

שתי פרשיות יסודיות ביותר נמצאות בספר דברים, האחת בפרשתנו, פרשת ואתחנן, והיא פרשת "שמע ישראל", והשנייה בפרשת עקב, והיא פרשת "והיה אם שמוע". המשנה במסכת ברכות (פרק י"ג, ע"א) שואלת: "למה קדמה "שמע" ל"והיה אם שמוע"? " ועונה שם המשנה: "כדי שיקבל עליו עול מלכות שמיים תחילה, ואחר כך יקבל עליו עול מצוות". אין במשנה זו שאלה על הסדר הכרונולוגי של הדברים, אלא על הסדר המהותי. כפי שכבר למדנו הן בנושא של שבח ובקשה, הן בנושא של תורה ותפילה, והן דרך התאוותנו של משה להיכנס לארץ, הרי שסדר הדברים מוכרח להיות כך: ראשית, על האדם את הדבקות האלוקית שבקרבו, לזהות אותה ולגלות אותה, וזו קבלת עול מלכות שמיים. זה מה שמגיע משמיים, מהצד האלוקי. לאחר מכן הדבקות האלוקית יוצאת אל הפועל אצלנו דרך קיום המצוות. קבלת עול מצוות היא הוצאה אל הפועל של קבלת עול מלכות שמיים. כל פעולותינו במהלך חייו, הן בצד של הקודש והן בצד של החולין, יכולות לצאת אל הפועל באופן מלא, כמבטאות את הדבקות האלוקית, רק בארץ ישראל, אשר רק בה ניתן לחיות **בפועל** את הדבקות האלוקית.

6. "נחמו נחמו עמי".

שבת זו נקראת "שבת נחמו" על שם ההפטרה שאנו קוראים בה (ישעיה מ', א'): "נחמו נחמו עמי". "נחמו נחמו" – יש כאן נחמה כפולה. עבור עם ישראל ועבור ארץ ישראל. אלו הם שניים שהם אחד ויחד הם מהווים את הדבקות האלוקית החיה.

ביציאתנו לגלות אותה דבקות אלוקית לא יצאה אל הפועל. שנות הגלות מהוות תהליך של בירור וזיכוך, שבסופו יצאו שוב הדברים אל הפועל כבתחילה. הגלות היא היסוד במהפך לקראת הגאולה, שכן היא המבררת לנו כיצד נוכל להגיע שוב למצב של דבקות אלוקית חיה, למצב של גאולה. עצם הפורענות, עצם הגלות, היא הנחמה, משום שהוא התהליך שבסופו נגיע בע"ה אל האידיאל, אל הדבקות האלוקית האמיתית. לכן הנחמה בפסוק היא כפולה, נחמה על העם המתקדם לקראת ארצו, ושניהם יחד מתקדמים לקראת מצב של התקשרות מקסימאלית בין הקב"ה לכנסת ישראל, המתבטאת בכל צדדי חייו של עם ישראל.

7. "כי עין בעין יראו".

הפסוק בהפטרה ממשיך ואומר (ישעיה מ', ב'): "כי נרצה עוונה". אומר הרב צבי יהודה זצ"ל שההלכה קובעת שאין מזכירים לאדם השב בתשובה את עוונותיו הראשונים. רק בעל התעלומות, כלשונו של הרמב"ם, יודע את אשר בלב כל איש ואיש, והוא היודע אם התשובה נעשתה מתוך זיכוך גדול ופעלה על הזדונות שנהפכו לזכויות. בהפטרה אומר הנביא שבתהליך השיבה של עם ישראל לארץ ישראל, "נרצה עוונה", הזדונות נהפכו לזכויות, העוון נהפך לרצוי, משום שזהו תהליך של תשובה שלימה, מתוך זיכוך גדול ובירור אמיתי.

גם היום, כאשר אנו נמצאים באמצע התהליך, ויש דברים המעכבים אותנו, הרי שגם הם חלק מהבירור, חלק מהזיכוך, וממילא גם חלק מהנחמה, ועל כך ממשיך הנביא ואומר (נ"ב, ח'): "כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון". למרות כל הסיבוכים, בסופו של תהליך נעמוד במצב של עין מול עין, מבט חודר, שבו נבין שכל התהליך המורכב והקשה שעברנו, הוא הוא תהליך הנחמה, לכן את ה"נחמו עמי" יכול לומר רק "אלוקיכם", רק הקב"ה, הצופה ומביט מלמעלה, יודע תעלומות, והוא היודע שהתהליך הפנימי, הפועל מכוח הדבקות האלוקית, הוא נחמתן של ישראל.